

Herczeg Ferenc: Az élet kapuja című művének értelmezési lehetőségei

Élete: Herczeg Ferenc 1863. szeptember 22-én született Versecen, Temes megyében, egy német nyelvű polgár családban. Édesapja, Herczog József, gyógyszerész volt, aki Versec polgármestereként sokat tett a kisváros fejlődéséért. Édesanyja Hoffmann Lujza. Herczeg tanulmányait Temesváron, a piarista gimnáziumban kezdte meg, itt tanult meg magyarul is. Gimnáziumi tanulmányait később Szegeden, majd Fehértemplomban folytatta, illetve fejezte be. Középiskolai tanulmányait követően Budapestre érkezett jogot tanulni. Budapesten lett ügyvédjelölt, de tudta, hogy a jogi pálya helyett az irodalommal akar foglalkozni. 1887-ben párbajt vívott két katonatiszttel, akik közül az egyiket halálosan megsebesítette. A négy hónapos fogházbüntetés során írta meg a Fenn és lenn című regényét. 1891-ben a Budapesti Hírlap állandó tárcaírói állását kapta meg. Herczeg Ferenc regényeket és drámákat kezdett írni állási sikerei után. A Kisfaludy Társaság és a Petőfi Társaság tagjai közé választotta. 1899-től az MTA előbb levelező, majd rendes, később tiszteletbeli, majd másodelnöke, illetve igazgatósági tagja is volt. 1894-től Új Idők szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilap címen lapot szerkesztett. A lap sikerei által a nemzeti-konzervatív irodalmi oldal vezéralakjává vált. Az 1896-tól országgyűlési képviselő lett. Elveiben és képviselői gyakorlatában Tisza Istvánt követte. Az 1900-as években érdeklődése a történelmi regények és drámák irányába fordult. Legkiemelkedőbb történelmi tárgyú műve Az élet kapuja (1919) című kisregény. Publicisztikai írásainak központi gondolatává a „turáni átok” vált, melyben a széthúzást és belviszályokat tartotta a nemzeti tragédiák legfőbb okozójának. Az író 1954-ben halt meg, haláláig visszavonultan élt államosított hűvös-völgyi villájának számára kijelölt lakrészében. Herczeg Ferenc volt a két világháború közötti korszak legolvasottabb írója. Nagy hatással voltak műveire Mikszáth anekdotikus elbeszélései, kitérőkkel megszakított, előbeszédszerű előadásmódja, lélektanisége és tömör, metaforikusan értelmezhető alkotásai. Jókai regényeinek és elbeszélésének romantikus, kalandokban és fordulatokban gazdag cselekménybonyolítása kimutathatóan hatottak rá. Herczeg a regényeiben a keresztény úri középosztály életmód-ideálját közvetíti. Regényeinek általános jellemzői, hogy könnyen befogadható prózanyelvűek, fordultatos, metonimikus cselekményvezetésűek, az olvasó számára rokonszenves és ellenszenves szereplők szembe állítása a jellemző, ezenkívül lélektanilag nem mindig motiváltak.

Az élet kapuja: 1919-ben jelent meg legjelentősebb történelmi témájú kisregénye. A kisregény cselekménye a mohácsi vész előtt, 1512-1513-ban játszódik. Az ország állandó török fenyegetettség alatt állt. II. Ulászlónak élete végén már nem maradt ereje Magyarország felvirágoztatására. Helyébe részben Bakócz Tamás, esztergomi érsek, konstantinápolyi pátriárka lépett, aki személyes döntéseivel nagypolitikai szinten egyengette a történelmi Magyarország sorsát. A védekezéshez szövetségesekre volt szükség, ezért pátriárkaként a pápai trón várományosaként egy nemzetközi, törökellenes védelmi liga létrehozása érdekében tevékenykedett. II. Julius (Gyula) regnálása alatt az egyház világi hatalma megnőtt. A pápai trón másik várományosa Giovanni de Medici bíboros volt, aki nem kért a barbárnak tartott magyar Bakócz Tamásból és a töröktől fenyegetett keletiségéből. A Szent Péter-bazilika befejezését tartotta legfőbb céljának. Az élet kapujában két cselekményszál van, egy történelmi és egy fiktív, szerelmi szál kapcsolódik egybe. A történelmi szálban Bakócz Tamás a magyarságért folytatott harcát, a fiktív szerelmi szálban pedig egy római kurtizán, Fiametta és a magyar Vértesi Tamás szerelmének történetét olvashatjuk. Róma a cselekmény szempontjából fontos épületeinek, utcáinak városrészeinek pontos leírását adja. Lakóit és azok szokásait, életformáját részletesen ábrázolja. Ugyanennek a hitelességre törekvő narrációnak köszönhetően láthatunk bele a római egyházi és világi személyek életébe és erkölcsébe, a pápai hatalom gyakorlásának módjába és céljaiba. A szerelmi szál fiktív, egy történetalkító szerep, ami a pápaválasztás és az egyházi működés bemutatásának lehetőségét teremti meg a műben. Herczeg a két cselekményszál egymásba játszásával drámai feszültséget teremt a regényben. Olyan konfliktusrendszert hoz létre, amelynek középpontjában a Bakócz Tamás által Magyarországért vívott élet-halál harc áll, és amely mentén a kor Rómája, a korabeli egyház működési rendje és a jellemekben az igazi emberi lényeg is megmutatkozik. A regény központi motívuma, a kapu, határhelyzetet jelöl. A kapu, ami a hétköznapi életben mindig két külön világ határán áll, metaforikus jelentéshálót vesz fel a műben. Minden szereplő vonatkozásában másként értelmezhető. Központi motívumként a cselekmény teljes konfliktusrendszerét maga köré szervezi, mely sajátosság drámai jelleget kölcsönöz az írásműnek. Ezt a drámai jelleget erősíti a kisregény építkezése is. Szintén a drámai vonásokhoz sorolható a regényszerkezet gyakran párbeszédes jelenetekből álló, epizodikus, gyors jelentésváltásokban gazdag felépítése is. Az elbeszélő mindentudó, a narrátor hol az olvasónak, hol a szereplőknek biztosít többlettudást. Beszéd- és ábrázolásmódja inkább realista, Róma városának és fényűző életének bemutatásakor pedig inkább romantikus vonásokat mutat. A füzérszerű mondatépítkezésben a szecesszió dekorativitásigényét mutatja. Bakócz Tamás szempontjából az élet kapuja a nemzeti megmaradást jelenti. Ugyanez a kapu azonban az emberi jellemek kapuja is. II. Julius számára

a kultúra és a barbárság határán áll a metaforikus kapu. Ő az élet-halál kapujában áll. Az új bazilikánk a felépítése mellett saját öröklétének zálogát is a művészetekben keresi. Vértesi Tamás kapuja két külön konfliktusrendszer határán áll, egyrészt Bakócz Tamással együtt a magyarságot megmenteni képes Vatikánba, másrészt Fiametta palotájába és szívéhez vezet, azonban nincs lehetősége a kapukon való belépésre. Fiamettának is megvan a saját kapuja, melyen át végül nem tud belépni a vágyott magánéleti boldogságba. Herczeg történelmi regénye olvasható az első világháború utáni Magyarország helyzetével párhuzamba állítható parabolaként is; bár a regény 1919-ben, egy évvel Trianon előtt keletkezett, a történelmi események alakulása miatt utólag Bakócz hiábavaló nemzetföltő küzdelme Magyarország megmaradásáért a korabeli események allegóriájaként is értelmezhető.